

A Z ELADOTT SZOBOR

Irta: SÁNDOR JÓZSEF

A napokban a világ bűnügyi és kulturtörténeti érdekességeit egyaránt jegyző ujságjai néhány sorban hírül adták, hogy Amerikában meghalt a világ legnagyobb szélhámosa, akinek viselt dolgain valamikor, mintegy negyven évvel ezelőtt nagyokat nevetett az eredetiséget méltányló, civilizált világ. Bölcs, megelégedett öregkort ért el a kiváló gentleman: bizonyára nyugodtan, keserűség nélkül halt meg, tudatában, hogy küldetését hiven teljesítette. Mert mindaz, ami dolgaiban nem sikerült, nem rajta, hanem az emberek, a világ értetlenségén, fikciókhoz való csökönys ragaszkodásán mulott. Kitöltött büntetési után a koránjött próféták türelmes mosolyával élte le hátralevő évtizedeit, és most, mikor valóban megérkezett az ő ideje, érvényesülési kora, mikor ragyogó tehetsége háttartalan szárnyalási teret kaphatott volna, halálával mintegy szeliden, figyelmeztet: lám, igazam volt!

Ennek a nevezetes uriembernek indulásáról, ki ismételtén megerősítette a szabályt, hogy senkisémet próféta a saját hazájában, sőt megtoldotta azzal, hogy a saját korában sem — semmit sem tudunk. Nem irtak róla a lapok, de akár nyilvánosságra kerülnek korai zsenigéi, akár nem, nagyon valószínű, hogy azok is fennálló társadalmunk nagyképűségei ellen irányultak.

Pályájának egyik legfeltűnőbb állomása a londoni *Nelson* emlékmű eladása volt. Hogy mi kifogása volt ellene? Művészi kivitele nem nyerte meg tetszését vagy pedig a jelképezett eszmei tartalmat találta-e elvetendőnek — örök titok. Tény az, hogy ötvenezer fontért vevőt talált rá és az üzlet egykorú papyruszok tanúsága szerint szabályszerűen lebonyolított. Csupán az emlékmű elszállítása körül merültek fel apróbb nehézségek, mely nehézségek közt a legkönnyebb az emlékmű súlyossága volt. A világ említett csökönysége s a hatóságok kicsinyeskedése hiúsította meg a vállalkozás sikerét. Tetejébe igen kellemetlen helyzetbe sodorta prófétánkat, sőt irigyen visszacsikarta tőle a kenyérre és vízre való ötvenezret. Ezután a Hyde-park eladásával próbálkozott meg, majd látva a teljes értetlenséget, Amerikát választotta működése területéül. És itt érte el zsenije teljes kifejlődését. Napjaink annyi csendes évtized után szinte kiáltva figyelmeztetnek jelentőségére és talán nem sok idő fog elmulni, hogy a tisztábban látók felemelik tiltakozó szavukat és lekaparják emlékéiről a megbélyegző szinezetű „szélhámos“ jelzőt.

Tehát itt, Amerikában, több kisebb jelentőségű műve után, mint a Fehér Ház eladása, melyek azonban szervesen hozzátartoznak élete főművéhez — a *Szabadság*-szobor eladásával rakta fel hányatott életére a koronát.

Ő maga bizonyára ezt tartotta élete főművének, mert ez volt utolsó tette, amit ellenfelei — a korabeli hatóságok — feljegyezték. Bár hosszú élete még alkalmat adott volna neki babérait gyarapítani, megundorodva a méltánytalan bánásmódtól szerényen visszavonult, abból a néhány dollárból, valami százezerből, tengetve hátralevő napjait, melyeket eme legutolsó nagy elgondolása után sikerült irigyei elől elmenteni.

Valószínű, hogy az egykoru feljegyzések a szobor eladásának körül.

ményeit fondorlatos csalással, haszonleséssel telített cselekménynek tüntetik fel, mi azonban már több tapasztalat birtokában s a megsokasodott jelenségek kiáltó bizonyítékaiból ítélve, egészen más szempontból nézhetjük a tényt. Ugyanigy az eladás lebonyolításának módját is reálisabban, érthetőbben, hihetőbben eleveníthetjük fel, mint az akkori, elfogultságtól terhes hiradások.

A Szabadság-szobra — mint tudjuk — ott áll a newyorki kikötőben. Hatalmas, elképesztően nagy, amerikai méretű alkotás. Feltételezzük, hogy egyelőre nagyjából mindenki tudja, hogy lényegében mi az, amit ez a szobor jelképez, éppen azért a meghatározást és körülírást mellőzzük.

Negyven évvel ezelőtt, egy szép, verőfényes napon prófétánk kint bolyongott a newyorki kikötőben. Céltalanul, busan ódöngött, tüdejéből még ki sem fujta teljesen a hörtön áporodott levegőjét. Amerre csak nézett mindenütt életet és épülő dolgokat látott. Hajók suhantak ki-be, láncok csörrentek, hordók dübörögtek, raktárak teltek és ürültek, megelégedett kereskedők, vállalkozók és szélhámosok dörzsölgették saját kezüket és egymásét, csak ő volt egyedülvaló és társtalan. Minden élő jövőt és új életet épített, csak az ő szemébe rémlett bele egy pusztulásra ítélt, vigasztalan, összetartó értékeiben rommá csuklani készülő világ irtózata. E komor szemlélődése közepette ringott be egy újabb, nagy hajó. Európából. Mély szájalommal nézte a reményben fürdő utasokat, főként kivándorlókat, amint izzadva cipelik motyóikat és megkönnyebbülten lélekzenek fel, ahogy lábaik Amerika földjét érintik. Merengéséből elragadtatott szavak verték fel: Gyönyörű! Remek! Oriási! Egy-két lépésre tőle egy uriember állt, európai, az kellemetlenkedett így a fülébe. A Szabadság szobrán lelkendezett. Prófétánk felé fordította ihletett arcát:

— Ugyan, ne tátsa úgy ki a száját! — mordult rá.

— De kérem... — hebegte az európai uriember, — hát nincs igazam? Egyébként Mr. Hamadeggs vagyok, vállalkozó és üzletember, most érkeztem ezzel a hajóval.

Prófétánkban talán ebben a pillanatban fogamzott meg az eszme, olyan hirtelenséggel, mint Archimedesnek a fürdőkádban a testek súlyvesztéséről való felismerése, vagy Newtonnak az alma koppanása a fejére. A felismerés és kinyilatkozás, s a cselekvés pillanata szinte egybefolyt.

— Hát akkor menjen a pokolba! Nem szeretem, ha valaki itt a szobor mellett kukorékol. Meghallja véletlenül a kikötő igazgatósága közül valaki, hogy némelyeknek még tetszik is és mindgyárt valami árat is kérnek érte. Én meg annál később juthatok hozzá a közvetítési jutalékomhoz.

— Nem értem... — dadogta Mr. Hamandeggs.

— Nem érti, persze, hogy nem érti! — Eladó! — súgta a próféta, közelhajolva.

— Ez? A szabadság szent szobra? Eladó!?

— Ugy, ahogy mondja.

— Az istenért...

— Nézze kérem, ön üzletember és vállalkozó, könnyebben megérti a dolgokat, mint teszem fel egy nagyszájú prédikátor vagy egy demokrata újságíró. Sőt, ha elmagyaráznám ott azoknak a néger rakodómunkásoknak, azok is egyszeribe megértenék. Megértenék, hogy felesleges. Az ő

szempontjukból felesleges, a kikötő igazgatóság szempontjából pedig egyenesen káros a jelenléte. Sajnos, bár mindezeket igen sokan belátják, mégsem lehet nyilvános árverést kiírni a tulajdonjog megváltására és az elszállításra, mert az emberi ostobaság, a fikciókhoz való érthetetlen ragaszkodás meghiúsítaná ezt a hasznos elgondolást. Olyan pofázást még nem hallott a világ, ami ezzel járna. Kérem, ugyebár, ez egy olyan izé itt, ami igényeket ébreszt ugy saját néger rakodóinkban és más balhásainkban, mint szociológus szamarainkban, valamint az önök nagy kofferekkel ideérkező kivándorlóiban is. Mire való ez, ugyebár? Ne álljon itt meg senki a szemét mereszteni, ne képzeljen be magának semmit, ne merengjen. Különb is az igazgatóság majd annakidején gondoskodni fog megfelelő pótlásról. Akad majd akár eszme, akár személy, aki elfoglalja ennek az öreg csontnak a helyét. Az előtt majd nyugodtan merenghet, mindenki, amennyi jólesik, imádkozhat és csodálkozhat éjjel-nappal. Fő, hogy ez elkerüljön innen, mielőtt beüt a krach.

— Tökéletesen értem önt uram! — mondta Mr. Hamandeggs csillogó szemmel. — Sőt, azzal is tisztában vagyok, hogy egyedül ön a titkos ügynöke ennek a manipulációnak. Az ilyesmit nem lehet sok személyre bízni. Ugyebár, ha sikerül az üzlet, holmi javítási pletykával leemelik innen az öreg fiut és elfelejtik visszatenni, hehe... Lassan aztán már senkinek sem hiányzik.

Prófétánk lemondóan legyintett: — Ahogy ez már most hiányzik! — mondta kétértelműen.

— És mondja csak, uram, — kérdezte Mr. Hamandeggs izgatottan. — Mi az ára?

— Kérem, — válaszolta a proféta savanyúra erőltetett arccal, — ezt az egyet önnek nem árulhatom el. Ön nem vevő, nem szakmájába vágó az áru, legjobban, ha azt is elfelejti, amit eddig mondtam.

— Tévedni méltóztatik! Én foglalkozom műgyűjtéssel is, mondhatom: rajongok a műtárgyakért. Száz más műtárgy közt megszereztem Nagy Katalin ingét, Pilátus lavórját, amelyekben annakidején a kezét mosta. Ez pedig itt végképp lázba hozott.

— Ez egészen más, kérem! Azt hiszem, akkor kiválóan jó üzletet fogunk csinálni, különösen ön. Láthatja, nem zsákbamacskát vesz! Ha ezt megszerzi magának, nyugodtan szemétre dobhatja Nagy Katalin ingét és Pilátus lavórját, amiknek valóságában nem is hiszek. Arról a hölgyről egyébként nem sok jót hallottam és kétlem, hogy egyáltalában volt inge? Egészen felesleges lett volna számára. És Pilátusnak is, a birodalmi megbízottnak — lavór! Maga valószínűleg összecseréli a személyekhez tartozó tárgyakat. Node beszéljünk a szoborról! Azt bizonyára tudja, a kék Mauritius bélyegből egyetlen példány van az egész világon. Nos, bár valószínűtlenül hangzik, de mégis úgy áll, hogy ha ezt megveszi, még ennél is ritkább dolog birtokába jut. Kérdezze meg csak ezeket a kivándorlókat, akármelyiket, hogy mi ez! Egyik sem tudná határozottan megmondani. Azokban az országokban, ahonnan ezek ideözönlének, egy ilyen fajta szobornak még az alapja is hiányzik. És ha meg is van az alap, mindig akad valaki, aki már azt eladja. Vegye meg uram, ennél jobb üzletet életében nem csinálhat. Még a magamfajta, magát mindenben kiismerő ember is ritkán juthat egy ilyen nagy szabadsághoz, hogyan juthatna más, a dolgokkal kevésbé tisztában levő ember vagy akár ország! Hiába,

mister Hamandeggs, az egyén és a népek hibája ugyanegy következménnyel jár: „szabadságuk“ eladásával, vagy elvesztésével. Figyeljen rám kérem — ingyen jut hozzá! Az igazgatóságnak az a terve, hogy megbízható egyén ingyen elviheti. Csupán nekem jár bagatell százezer dollár közvetítési díj. Megegyeztünk?

— Már vinni szeretném!

— Vigye kérem. Elmegyünk egy finom helyre, bemutatom a megbízóleveletemet, ön leszámolja a százezret, aztán vigye minél messzebbre, építsen számára egy sufnit, zárja el. Eljön majd az idő, nincs messze már, mikor az emberek megvesznek azért, hogy csak egy pillanatra közelébe kerülhessenek. Jönnek messze országokból, az egész világból, nyomorékon, bénán, félőrülten, a mellüket verve, esengve, mindent ígérve, hogy bocsássa be őket a félszerbe, ahol áll, és ön majd jó pénzért megmutatja. — Ime, hölgyeim és uraim, ilyen volt! Csak itt nálam látható, nem csálás, nem ámitás, tessék csak, folyvást lehet! Remek üzlet, mi!? Gyertünk, mister Hamandeggs, számolja le a dollárokat, aztán vigye a „Szabadságot“! Az ám, előbb szigorúan leszámolni! Mert én abban különbözöm mindenki mástól, hogy ha el is adom az ilyesmit, csak valódi, kemény dollárokért teszem és nem zavaros, ostoba, üres ígéretekért.

FEKETE FERENC: EGY JAJONGÓ POÉTÁHOZ

*Ne hidd, hogy vékony el-el csukló,
sopánkodó szent szisszenésed,
ha vérről, szennyről s dögvészről szól,
nyugalmat ad és menedéket;*

*nem rémültek rémületét vinni,
jajongókkal együtt jajongni,
de sokkal inkább ma, mint máskor,
költőnek szépért kell rajongni,*

*mikor gyűlöletből lesz a szentély
és fojtogat tömény sötétség,
igen, most zengj dicshimnuszról róla
hogy az ég kékje mily csodaszép kék!*

*Ha megroggyant gyenge gerinced
és belefáradsz az igába:
vedd csak észre, hogy milyen büszke
s egyenes a fenyőfa háta;*

*ha maró guny, sötét erőszak
megtépázták a lobogódat:
nézd, a szabadságnak kékjét
lengeti fent, szilaj szellő-had!*

*Ha megríkat a kicsinységed:
mutasd a hegyek mily nagyok
s hirdesd ha talpig guzsbakötnek:
mily szabadok a csillagok!*